

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה - בממלכתנו דתי
התפיסה המערכתית לחינוך ערכי

יחידת הוראה בהיסטוריה חמ"ד המשלבת את תחום הסוציולוגיה

בחינת אירועי ואדי סאליב על רקע הבנת בעיות סוציולוגיות במפגש בין תרבותי.

כתיבה: שרית יפה- מדריכה ארצית לחינוך ערכי בהיסטוריה חמ"ד .
עדה ספיר- מדריכה ארצית לחינוך ערכי במדעי החברה.

יעוץ דידקטי: בלהה גליקסברג- מפמ"ר היסטוריה ומפ"א אזרחות בחמ"ד.

דנה פרידמן-מפמ"ר מדעי החברה.

שכבת גיל: כיתה י"א.

משך השיעור: 90 דק.

הנושא מתכנית הלימודים בהיסטוריה חמ"ד: [הפער העדתי והמאבקים לשוויון-אירועי ואדי סאליב.](#)

הנושא מתוכנית הלימודים בסוציולוגיה: ["יחסי תרבויות בחברה הטרזוגנית"](#).

אתי אברמוביץ-מדריכה ארצית בסוציולוגיה.

מטרות:

מטרות בתחום ההיסטוריה:

- בחינת אירועים מרכזיים, המשקפים מתחים בחברה הישראלית שבאים לידי ביטוי באירועי ואדי סאליב.
- הבנת התנהלותם של תושבי השכונה ושל הזרועות השלטוניות השונות במהלך אירועי ואדי סאליב.

מטרות בתחום הסוציולוגיה:

- זיהוי הבעיות העולות במפגש בין תרבויות משנה בחברה הישראלית

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה- בממלכתי דתי
התפיסה המערכתית לחינוך ערכי

- חזרה על מושגים סוציולוגיים: תרבויות משנה, אתנוצנטריות, גזענות, דעה קדומה, סטריאוטיפים
- תרגול ויישום של מושגים סוציולוגיים באירועים היסטוריים

מטרות בתחום הערכי:

- תרגול שיח ערכי בשיעור
- חיזוק ערכים של הכלה, שוויון וסובלנות לתרבויות שונות.
- טיפוח סובלנות וכבוד כלפי עמדות, השקפות ומסורות של אנשים שונים ושל חברות שונות.

מטרות בתחום מיומנויות למידה:

- הבחנה בין מקורות מידע ראשוניים לבין מקורות משניים, ובחירה מושכלת של מקור המידע בהתחשב בסוג התוכן שהמקור מספק.

מהלך השיעור

חלק ראשון:

א. כיתה הפוכה.

התלמידים יתבקשו לצפות בבית בפרק "הכל אנשים- דוד בן הרוש"

https://www.youtube.com/watch?v=Z_3JOn6C24Y

התלמידים יתבקשו לבצע את המטלות הבאות:

1. תיאור קצר של העובדות כפי שאירעו, ללא פרשנות: מקום ההתרחשות, תאריך, הדמויות, תרבויות המשנה המרכזיות.
2. תיאור האירועים מנקודת מבטו של אחד מיושבי בית הקפה/דוד בן הרוש
3. תיאור האירועים מנקודת מבטו של איש משטרה/איש שלטון.

בכיתה:

דיון בפער הקיים בין התיאור כפי שנמסר על ידי אחד מיושבי בית הקפה לעומת תיאור האירועים המתואר מנקודת המבט של אנשי המשטרה והמנהיגים.
מדוע לדעתכם הפער קיים?

ב. משימה.

על המורה לחלק את הכיתה לשתי קבוצות ולתת לכל קבוצה פתקים בצבע שונה .
קבוצה אחת תתאר בכתב את רגשותיהם/עמדותיהם של יושבי שכונת ואדי סאליב
כלפי השלטון.
קבוצה שניה תתאר בכתב את רגשותיהם/עמדותיהם של אנשי הממשל כלפי יושבי
שכונת ואדי סאליב.
חזרה למליאה ודיון.
הצגת תהליך העבודה ותוצרי הכתיבה על ידי ראשי הקבוצות.
האם התחדש לנו משהו מהשוואה זו?

ג. "על העיוורון"

המורה יבחר חמישה תלמידים ויבקש מהם לשחק את הדמויות הבאות:

1. דוד בן הרוש- ממנהיגי המחאה. מדבר על חינוך והשכלה.
2. שר החינוך זלמן ארן.
3. משה גבאי- צעיר מרוקאי בן 22. מדבר על קשיי העבודה.
4. שר העבודה מרדכי נמיר מתייחס למצב העבודה בקרב יוצאי צפון אפריקה.
5. שר האוצר לוי אשכול מתייחס לפרנסתם של יוצאי צפון אפריקה.

כל "שחקן" יתבקש להקריא את הקטעים הבאים:

הציטוטים להלן מובאים מתוך הפרוטוקולים של אירועי ואדי סאליב, כפי שפורסמו ב"הארץ"

<http://www.haaretz.co.il/premium-1.2242853>

דוד בן הרוש, ממנהיגי המחאה: "אם לא הייתה לי אפשרות ללמוד - אני צריך להקים דור של סבלים, והאקדמאים יקימו דור של אקדמאים?". שאל בן הרוש את חברי הוועדה בעדותו המהדהדת, שהגיעה לכותרות הראשיות בעיתונים בשנת 1959. "אם אני בור לא יודע קרוא וכתוב, אולי הבן שלי יהיה גאון? אולי ייצא ממנו אינשטיין?".

שר החינוך זלמן ארן: "ב-11 שנות קיומה עשתה המדינה כמיטב חוסר יכולתה כדי להרים חלק זה של הציבור במידה שדבר זה ניתן באופן אובייקטיבי, אם כי יכול להיות שבמקרה זה אינו ניתן... בחינוך, שאני יותר בקי בו, אני יודע שבאמת עשינו את המקסימום, אינני מתאר

לי איזו מדינה- שהיא שהייתה יכולה לעשות בשטח זה, ובמיוחד לעדות המזרח, מה שאנחנו עשינו מאז קום המדינה...

משה גבאי- צעיר מרוקאי: "אני מתפלל לאלוהים שגם הילד שלי יוכל ללכת לקייטנה, אם כי אינני חושב שיוכל כשאני רואה את הילדים הקטנים המתרוצצים בוואדי סאליב חצי עירומים או עירומים לגמרי ומלקטים אבנים וחול ואדמה כי אין להם מה לאכול... אני אומר לכם בכנות, אני לא אוכל בשר במשך חודש ימים אפילו פעם אחת. לרוב אני אוכל תפוחי אדמה כי זה משיב.".

שר האוצר לוי אשכול: "חלק לא קטן מהשכר הם (יוצאי צפון אפריקה) מוציאים על ערק".
שר העבודה מרדכי נמיר: "יש כמה התפרצויות שאנו שותקים עליהן. כל זה מתרחש בעונה שלא הייתה כמוה מבחינת העבודה והתעסוקה, שלא הייתה כמוה אפילו בשלוש השנים האחרונות שהייתה תעסוקה כמעט מלאה..."

שאלות לדין במליאה:

- מה היו הנחות היסוד של ממשלת ישראל בבואה לטפל ביוצאי צפון אפריקה¹?
  - מהי "דעה קדומה"?
  - האם לדעתך ניתן לשנות דעות קדומות? כיצד?
- הערה: לשאלה זו נחזור לאחר לימוד החלק הסוציולוגי.

בחלק הבא של השיעור נבחן את הפער המוצג לעיל בעזרת כלים סוציולוגיים המסייעים לנו לבחון את הקשיים העלולים להיווצר בעת מפגש בין-תרבותי.

חלק שני:

מהו מפגש בין תרבותי?

סוציולוגים מסבירים שמפגש בין תרבויות משנה, מעצם טבעו יכול לעורר בעיות חברתיות שונות.

¹: "עצם המאבק לדחות ולטשטש את המתאם ההדוק בין עדתיות למצוקה כלכלית וחברתית – הוא אשר נהפך בסופו של דבר לנקודה העיוורת של השסע העדתי, והוליד את מה שנקרא בלשון העם "השד העדתי". ד"ר כלב דיין הנרייט בתוך: . http://theory-and-criticism.vanleer.org.il/En/NetisUtils/srvrutil_getPDF.aspx/4B1zqw/%2F%2F12%2C13-14.pdf

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה- בממלכתי דתי
התפיסה המערכתית לחינוך ערכי

בעיות אלה קיימות הן במישור המאקרו והן במישור המיקרו .

והן אפיינו מאד את שנות הקמת המדינה. [להרחבה בנושא](#)

המורה יעלה לדיון את השאלה הבאה:

נסו לשער מהן הבעיות שעלולות להתעורר?

לאחר דיון קצר המורה יציג את הבעיות:

- גישה אתנוצנטרית שבה הקולטים היו בטוחים שתרבותם היא הנכונה ולא הייתה התחשבות ברצונם של העולים
- גזענות, דעות קדומות וסטראוטיפים שהביאו לתיגום העדות השונות בצורה מכלילה ומוטעה.
- חוסר הבנה של תרבויות המשנה המובילה פעמים רבות להגדרת מצב לא משותפת.
- שלילת הלגיטימיות של תרבות המשנה
- קיפוח של תרבויות משנה ומיעוטים
- מאבק על משאבים מוגבלים.

משימה לתלמידים:

כתוב, תוך שימוש במונחים סוציולוגיים, אותם הזכרנו בשיעור, את תיאור האירועים בואדי סאליב, בדגש על בעיות במפגש בין תרבויות.

חלק שלישי:

סיכום: נקודות אור והתבוננות לעתיד...

האם הבנת הקשיים במפגש בין תרבותי, מסייעת לנו לבחון דרכים בהם נוכל לשנות דעות קדומות שלנו?

האם גם כיום ניתן לראות בעיות במפגש בין תרבויות בחברה הישראלית?

האם גם לנו יש דעות קדומות? כלפי מי? למה? האם ניתן לשנות זאת וכיצד?

כיצד ניתן לשנות/להקטין את קיומן של דעות קדומות?

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה- בממלכתי דתי
התפיסה המערכתית לחינוך ערכי

הנחיה למורה: מוצע להתמקד ברעיון שדעות קדומות עשויות להוביל למעשים ולפגיעה בזכויות אדם.

חשיבות ההיכרות עם תרבויות שונות.

הבנת השוני והתייחסות לא שיפוטית לקבוצות סוציולוגיות שונות.

נלמד לשים סימני שאלה במקום נקודה. (למשל: המרוקאים הם... נאמר האם המרוקאים הם?)

חשיבות אי ההכללה.

המשך עבודה בקבוצות:

המורה ינחה את התלמידים ליצור תוצרים, המסייעים לנו כחברה להקטין ולצמצם את קיומן של דעות קדומות.

התוצר יכול להיות כרזה, קומיקס, מצגת, נאום, שיר, משחק ועוד.

מומלץ לסיים בדבריו של [לובה אליאב](#) המציג התייחסות רפלקטיבית לתפקידו בתקופת העלייה הגדולה:

"אין ספק כי העולים הנקלטים לא אהבו את הקולטים. בעיקר לא אהבו אותנו, את האדמניסטרטורים, שגורלם היה מסור בידם, שנתנו להם פנקסי תלויים ויישבנו אותם בפחונים וציונו עליהם לקום בחמש בבוקר וללכת לטעת עצים. לא, הם לא אהבו אותנו.. גם כאשר נתנו את הנשמה- לא יכלו לאהוב אותנו. כאמור, נעשו שגיאות חמורות שנבעו מבורות. כך למשל, גרמנו בלא יודעין להרס סוציולוגי של שכבות ורבדים של נקלטים.

לי, לדוגמא, לא היה מושג על המבנה האנתרופולוגי של משפחה מרוקנית. מה לעשות, לא לימדו את זה בבריגדה היהודית ולא ב"הגנה" ... ובכן, כאשר קלטנו משפחה מיוצאו מרוקו, ובה 40-50 נפש, שבה אב זקן בן 70 וחמישה בנים בני 30-50 ולהם עוד נכדים ושאר משפחה נוספים- מבחינתנו היה האיש הזקן "מקרה סעד" ... אבל הזקן הזה היה ראש משפחה... במרוקו היו הבנים המבוגרים מביאים את כל הכסף אליו כדי שיחלק אותו

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה- בממלכתי דתי
התפיסה המערכתית לחינוך ערכי

בניהם ואנחנו עשינו אותו בן יום מקרה סעד . אינני מכחיש שהייתה זו שגיאה. אבל אני מוחה נגד מי שטוען היום שעשינו זאת בכוונת זדון"

מתוך: לובה אליאב, 40 שנה לתולדותיה של העלייה הגדולה, סקירה חודשית, 1987.

לקריאה נוספת:

1. דאהן כלב הנרייט, מארעות ואדי סאליב. http://theory-and-criticism.vanleer.org.il/En/NetisUtils/srvutil_getPDF.aspx/4B1zqw/%2F%2F12%2C13-14.pdf
2. דו"ח ועדת חקירה הציבורית לבחינת אירועי ואדי סאליב <http://www.archives.gov.il/NR/rdonlyres/A32E454C-876C-4037-8699-1DE7C7FC7BCE/0/WadiSalib01.pdf>
3. אליאב לובה, ארבעים שנה לתולדות העלייה הגדולה . סקירה חודשית, 1987.